

Blijf daar en ga dan pas weg

Roman

door Tryntsje van der Steege

Het kan u bijna niet ontgaan zijn: de herdenking van het begin van de Eerste Wereldoorlog - deze zomer precies honderd jaar geleden - en de stroom van activiteiten, documentaires, films en boeken die dat oplevert. Ook historische-romanschrijver John Boyne publiceerde met *De jongen die zijn vader zocht* een nieuw jeugdboek dat speelt ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. Eerder schreef Boyne al de roman *De witte veer* (2012) over dezelfde periode, nadat hij in 2006 internationaal doorbrak met *De jongen in de gestreepte pyjama* dat zich afspeelt in de Tweede Wereldoorlog. Dat boek vertelt het ingrijpende verhaal van de negenjarige Bruno die in 1943 met zijn vader, moeder en zusje moet verhuizen naar 'Oudwis', omdat zijn vader daar de baas wordt in opdracht van 'de Furie'. In al zijn onschuld en verwondering sluit Bruno vriendschap met een jongetje in een gestreepte pyjama aan de andere kant van het hoge hek dat langs Bruno's nieuwe huis loopt - een vriendschap die niet zonder gevolgen blijft.

De jongen die zijn vader zocht volgt ongeveer hetzelfde recept. Hoofdpersoon is de Britse Alfie Summerfield die zijn vijfde verjaardag viert op 28 juli 1914, de dag waarop de strijd losbarst. Door zijn ogen maken we mee hoe het de verschillende mensen uit zijn straat vergaat in de jaren van oorlog. Die kinderlijk is daarmee niet gewoon een trucje

Engelse soldaten in de loopgraven tijdens de Eerste Wereldoorlog. De jongen die zijn vader zocht is John Boyne's tweede boek rond deze oorlog. Foto: ANP

van Boyne, maar juist een effectieve manier om de absurditeit en de verschrikkingen van oorlog met een onbevooroordeelde blik te beschrijven.

Onderzoek

Het grootste deel van het verhaal wordt verteld als Alfie al negen is, en de oorlog nog steeds niet voorbij is. Alfies vader Georgie is dan al een paar jaar weg, hij ging als een van de eerste vrijwilligers naar het front. Hij schrijft echter al een tijdje geen brieven meer - volgens Alfies moeder Margie omdat hij op een geheime missie is - maar Alfie denkt dat er meer aan de hand is en gaat zelf op onderzoek uit. Alfie is sympathiek vanaf het begin: oprecht, nieuwsgierig, grappig in zijn naïviteit - iedereen ouder dan twintig is

in zijn ogen zowat bejaard. Tegelijkertijd is hij volkomen onzelfzuchtig en heeft hij een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Als zijn moeder naast haar baantjes als wasvrouw en kleermaakster ook nog als verpleegster gaat werken omdat er anders niet genoeg geld is om de huur te betalen, vindt Alfie dat hij ook zijn steentje moet bijdragen. Op maandag en donderdag gaat hij naar school (want dan is er geschiedenisles en wordt er gelezen), maar de rest van de week gaat hij met een schoenpoetskist naar King's Cross Station om wat extra geld te verdienen. Toevallig komt hij er daar achter dat zijn vader in een ziekenhuis ligt, niet met lichamelijke verwondingen maar met shellshock - een posttraumatische stress-

stoornis. Alfie besluit dan om zelf op een geheime missie te gaan, om zijn vader op te zoeken en terug naar huis te brengen.

Hoewel Alfies confrontaties met de shellshock-patiënten en Georgies uiteindelijke thuiskomst heftig en emotioneel zijn, wordt *De jongen die zijn vader zocht* nergens sentimenteel. Af en toe zijn de plotwendingen al te toevallig of voor de hand liggend - maar dat past dan ook wel weer bij het spannende jongensboek-avontuur dat dit ook is. Met Alfies nieuwsgierigheid, optimisme en moed blijft het verhaal luchtig en begrijpelijk, zelfs de zware materie van oorzaken en effecten van shellshock: „Midden op een perron zag hij een jonge soldaat staan, met een plunjezak op zijn rug en een diep litteken aan de zijkant van zijn gezicht. Hij was een jaar of twintig, dacht Alfie, en de uitdrukking op zijn gezicht was moeilijk in te schatten; het leek alsof hij spoken had gezien maar dat aan niemand kon vertellen omdat ze hem anders voorgoed zouden opsluiten.”

Opdracht

De Engelse titel *Stay Where You Are And Then Leave* - een opdracht die Alfies vader steeds herhaalt - beeldt de verwarring die het oorlogstrauma veroorzaakt heel mooi uit, terwijl de Nederlandse uitgever heeft gekozen voor een titel die duidelijker verwijst naar de bestsellende voorganger. Bovendien laat de Nederlandse uitgever meer in het midden of dit jeugdboeken zijn

of niet. De soepele schrijfstijl van Boyne is zeker toegankelijk voor kinderen vanaf een jaar of twaalf, en de subtiële humor en verwijzingen naar maatschappelijke kwesties als dienstweigering en vrouwenemancipatie maken het boek ook voor volwassenen interessant. En Alfie is een personage dat lezers van alle leeftijden

Het onbegrip over het hoe en waarom van oorlog is hartverscheurend

zal aanspreken. Hoewel *De jongen die zijn vader zocht* geen nieuwe inzichten in of informatie over de Eerste Wereldoorlog biedt, geeft het wel een mooi inkijkje in (de strijd om) het dagelijkse bestaan in oorlogstijd. De verwondering en het onbegrip van een negenjarig kind over het hoe en waarom van oorlog zijn hartverscheurend, en zorgen er tegelijkertijd voor dat die oorlog bij de lezer met iets meer kennis van zaken des te harder binnenkomt.

1 *De jongen die zijn vader zocht*, John Boyne. Uitgeverij Boekerij, 17,50 euro

Struik in de wind

Roman

door Hans Ester

Irma Jouberts zesde roman is uit het Zuid-Afrikaans in het Nederlands vertaald: *Tolbos*. Een tolbos is een struik die door de wind wordt aangeblazen om de zaden te verspreiden. Jouberts roman gaat over twee menselijke 'tolbossies': de in 1966 geboren Katrien Neethling uit het landelijke Zuid-Afrikaanse Bosveld en de Poolse jongen Wladek Kowalski uit Katowice, die vijf jaar ouder is dan Katrien.

Katrien groeit op in het gezin van Kobus en Salomé Neethling. Haar grootouders wonen bij hen op de boerderij en nemen intensief deel aan het traditionele Zuid-Afrikaanse boerenleven. Katriens familie is zeer Afrikaner-nationalistisch ingesteld en begrijpt in 1976 niets van het protest van zwarte jongeren in Johannesburg tegen het onderwijsstelsel. Binnen de

familie Neethling is Katrien een buitenbeentje. Ze heeft geen vriendinnen, vindt zichzelf lelijk met haar grote krullenbos en wordt vaak geplaagd. Door haar stuurse, recalcitrante gedrag jaagt ze de mensen thuis en op school tegen zich in het harnas. De Afrikaanse cultuur van voorkeuren, gehoorzaamheid en afkeer van vragen staat Katrien tegen. Door een medestudent raakt ze betrokken bij het verzet tegen de politiek van de Nasionale Party.

Wladek Kowalski belandt als student aan de universiteit van Krakau door toedoen van een studiegenoot in het verzet tegen de oppermachtige communistische partij. De verzetsbeweging, die haar centrum bij de arbeiders op de Leninscheepschepswerf in Gdansk heeft, gebruikt Wladek Kowalski als koerier. Door het verraad van zijn vriendin Tereza moet hij uit Polen vluchten en belandt in 1983 in Johannesburg,

waar hij in huis komt bij zijn oom Jakob Kowalski, die met de Joodse Gretchen Schmidt is getrouwd. Gretchen is na 1945 als wees in het gezin van Kate en Bernard Neethling opgenomen. Zij zijn de grootouders van Katrien. Oom Jakob vluchtte tien jaar na de oorlog eveneens naar Zuid-Afrika. Het is geen overbodige luxe dat in de roman de twee stambomen, van de Neethlings en van de Kowalski's, zijn afgedrukt en dat de raakpunten van de twee geslachten duidelijk worden. Je zou als lezer anders de kluts kwijtraken!

De overheersende vraag is of het tot een liefdesverbinde- nis zal komen tussen de altijd pinnige Katrien Neethling en de goedlachse Wladek Kowalski. Voordat het antwoord wordt gegeven, gebeurt er zeer veel in deze roman. De dramatische gebeurtenissen in Polen en in Zuid-Afrika zijn geen gekunstelde decor- stukken maar volledig geïnte-

greerd in het leven van deze twee jonge mensen. Door bijzondere, functionele details zoals de blik uit een door Katowice rijdende trein en een slachtoffer op de boerderij in Bosveld geeft Joubert een aanschouwelijk beeld van de personages in hun wisselwerking met de mensen en de dingen om hen heen. Ze weet de lezer van begin tot einde te boeien.

Het deel dat Wladek Kowalski's gevaarlijke activiteiten volgt, is geslaagder dan de hoofdstukken over Katrien. Katriens familieleden zijn te ongenueanceerd weergegeven om geloofwaardig te zijn. In het geval van tante Gretchen is dat onbegrijpelijk, omdat deze vrouw, die als jong meisje ternauwernood aan de nazi's ontsnapte, zo'n vrucht ervaringen te verwerken kreeg dat die in zo'n gespleten samenleving als in Zuid-Afrika wel aan de oppervlakte moeten komen. Is

Gretchen haar Joodse achtergrond vergeten?

De echte spanning binnen deze roman ligt in Wladek Kowalski's avonturen. De Neethlings zijn daarentegen zo vermogend dat er voor de capriolen van Katrien altijd wel een borgsom kan worden betaald en dat de spanning daardoor weer gauw wegebt.

Dit is een mooie roman, met als schaduwkant dat Joubert alles wil: het persoonlijke leven en de grote geschiedenis. Ze wil in feite te veel en dan wordt de geschiedenis schematisch en blijven er te veel romanfiguren over die niet meer zijn dan bleke schimmen.

1 *Tolbos*, Irma Joubert. Vertaald door Dorienke de Vries. Uitgeverij Mozaiek, 22,50 euro

